

Додаток Б

**Список та біографічні довідки на осіб,
які займали керівні посади в Севастополі
з 1805 по 1873 рр.**

(дати подані за старим стилем)

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Роки життя	Роки перебування на керівних посадах в Севастополі
1	Пустошин Павло Васильович	1749 – 14 жовтня 1829	(1797) 1801-1807
2	Алексіано Антон Павлович	? – 21 грудня 1810	(1801-1809 – (?) червень 1809 – травень 1810
3	Саричев Олексій Андрійович	? – 1827	5 травня 1810 – 1811 (1814 – ?)
4	Галл Роман Романович	1761 – 23 січня 1844	листопад (?)-грудень (?) 1811–1816
5	Биченський 1-й Пилип Тимофійович	? – 3 квітня 1829	1(20) січня 1816 – 2(3) квітня 1829
6	Сальті Костянтин Дмитрович	? – ?	2 квітня 1829 (?) – (?) 19 вересня 1831
7	Паганіоті Костянтин Юрійович	? – 6 червня 1840	(1830) 1831 – (1832) 11 жовтня 1833
8	Кумані Михайло Миколайович	1773-1865	1830 (?) – 1835
9	Століпін Микола Аркадійович	1781-1830	1829-1830
10	Стожевський Йосип Іванович	? – 13 листопада 1837	1835 – 13 листопада 1837
11	Авінов Олександр Павлович	1776-1854	6 грудня 1837 – 3 квітня 1849
12	Розен Федір Федорович	? – ?	1839, 1840-1842
13	Хрущов Степан Петрович	? – 25 жовтня 1865	3 квітня 1849 – 30 березня 1852
14	Станюкович Михайло Миколайович	? – 29 грудня 1869	30 березня 1852 – 27(30) березня 1855

Продовження таблиці

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Роки життя	Роки перебування на керівних посадах в Севастополі
15	Нахімов Павло Степанович	1802 – 30 червня 1855	2 березня 1855 – 28 червня 1855
16	Новосільський Федір Михайлович	1808 – 8 листопада 1892	28 червня 1855 – жовтень 1855
17	Юхарін Павло Матвійович	1797 – 3 січня 1876	24 червня 1856 – 30 липня 1856, 24 вересня 1856 – 7 лютого 1857
18	Баргенев Феодосій Дмитрович	? – ?	30 липня 1856 – 24 вересня 1856, 7 лютого 1857 – 26 травня 1858
19	Мессер Петро Фомич	? – 28 лютого 1864	1857(?), 30 липня 1856(?) – 7 березня 1860(?)
20	Вукотич Петро Маркович	? – 1862(?)	1857-1858
21	Кислинський Петро Іванович	? – 1880(?)	26 травня 1858 – 7 жовтня 1864, 1864 – 1873

Примітка. Тимофєєв 1-й (?) перебував на посаді з 20 липня 1830 по 1839 (?). Біографічних відомостей не виявлено.

Додаток Б.1

Пустошин Павло Васильович
флотський начальник
(1749 – 14 жовтня 1817)

Призначений на посаду флотського начальника на початку 1801 р., прийняв справи від Ф.Ф.Ушакова. Ф.В.Ліванов вказує, що цю посаду Пустошин посів ще у 1797 р. Наприкінці квітня 1807 р. Чорноморська ескадра у складі 6 кораблів, 5 фрегатів, 2 бригів, 1 брандера та 5 канонерських човнів під командуванням адмірала П.В.Пустошина висадила десант і взяла турецьку фортецю Анапу. Захвачено було трофеї, турецький гарнізон здався в полон. Зруйнувавши укріплення, ескадра Пустошина залишила Анапу й повернулася до Севастополя. У 1807 р. через хворобу пішов у відставку.

Література і джерела

1. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 222.
2. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М.: Современные известия, 1874. – С. 16.
3. Неделин А.И. Севастополь: Исторический очерк. – Симферополь: Крымиздат, 1954. – С. 47.
4. Общий морской список. Ч. IV. – СПб., 1890. – С. 626-629.

Додаток Б.2

Алексіано Антон Павлович
віце-адмірал
(? – 21 декабря 1810)

Антон Павлович Алексіано, грек, вступив до російського флоту 4 березня 1770 р. волонтером. Кар'єра його розпочалася бурхливо: на пінку “Сатурн” він плавав з Порта-Магона до Мореї і брав участь у Наваринській битві, потім на “поляку” “Св. Єкатерина” брав участь у спаленні турецького флоту при Чесмі; у 1771-1772 рр. він командував “російським лондро” “Летучий”, крейсирував в Архіпелазі, у 1773 р. в ескадрі капітана Кожухова ходив аж до сірійських берегів і брав участь у штурмі Бейрута. В наступні роки А.Алексіано плавав на кораблі “Саратов”, фрегатах “Наталия”, “Св. Павел”, ходив з Ліворно в Кронштадт, з Ревеля в Мессіну і Архіпелаг, з Ліворно в Константинополь і Танжер. Свій перший офіцерський чин лейтенанта А.Алексіано отримав 1 січня 1780 р. В наступну морську кампанію Алексіано спіткала невдача: на кораблі “Слава России” він відправився із Кронштадта в Середземне море і біля французького берега потерпів катастрофу. В результаті втратив право на черговий чин, пансіон, ордени й таке інше. Тільки через п'ять років він отримав чин капітан-лейтенанта, та в наступному 1786 р. на кораблі “Св. Александр” він знову потрапив в аварію біля Тарханкута в Чорному морі. Після цього А.Алексіано відправили командувати судном “Полоцк”, яке перевозило вантажі між Козловим і Севастополем. Нарешті, 3 травня 1788 р. А.Алексіано присвоїли чин капітана 2-го рангу, він отримав у командування фрегат “Таганрог”, взяв участь у битві з турецьким флотом біля о. Фідонісі і був відзначений своєю першою нагородою – орденом св. Георгія 4-го класу.

У 1790 р. на цьому ж кораблі А.Алексіано брав участь у битві з турецьким флотом в Керченській затоці та біля Гаджибея, за що був нагороджений орденом св. Володимира 4-го ступеня і отримав чин капітана 1-го рангу. З 1791 р. до 1798 р. він був командиром корабля

²⁴⁶ “Григорий Великой Армении”. У 1798 р. А.Алексіано призначили командувати кораблем “Богоявление Господне”. В ескадрі віце-адмірала Ф.Ф.Ушакова він брав участь у захопленні островів Церіго і Занта, двічі брав участь у штурмі Корфу (1798 р., 1799 р.).

14 березня 1801 р. А.П.Алексіано став контр-адміралом. За даними “Общего морского списка” А.П.Алексіано з 1801 р. до 1809 р. обіймав посаду флотського начальника в Севастополі. За даними інших дослідників він перебував на цій посаді з червня 1809 р. до травня 1810 р. Так само вважає й автор посібника. 16 серпня 1805 р. він отримав чин віце-адмірала синього прапора Чорноморського корабельного флоту. Помер 21 грудня 1810 р.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. III. – СПб., 1890. – С. 29-32.
2. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 223-225.

Додаток Б.3

Саричев Олексій Андрійович **віце-адмірал, сенатор** **(? – 1827)**

25 вересня 1769 р. О.А.Саричев вступив до Морського кадетського корпусу. Гардемарином плавав на фрегаті “Легкий” в Балтійському морі, мічманом – на судні “Страшный” в ескадрі контр-адмірала Хметєвського у Північному океані.

1 травня 1780 р. одержав перший офіцерський чин лейтенанта. Служив на кораблях “Три Святителя” (1782 р.), “Всеслав” (1785 р.), “Св. Иоанн Креститель” (1788 р.). З 1781 р. О.Саричев робив переходи від Кронштадта до Архангельська, Копенгагена, Ревеля.

На кораблі “Св. Иоанн Креститель” О.Саричев на посаді прапор-офіцера при адміралі Крузе брав участь у Красногірській і Виборзькій битвах у 1790 р. 29 травня цього ж року “за безстрашність і старанну працю” О.Саричев отримав чин капітана 2-го рангу.

З 1792 р. по 1793 р. Саричев служив радником комісаріатської експедиції. У 1794 р. повернувся на флот: командував кораблями “Европа” (1794 р.), “Иона” (1795-1796 рр.), здійснив переходи з Кронштадта до Архангельська, плавав біля берегів Англії.

23 вересня 1797 р. О.Саричеву присвоїли чин капітана 1-го рангу і направили на Чорноморський флот. Прибувши в Миколаїв, він вступив до ескадри віце-адмірала Макарова на корабель “Болеслав”.

9 січня 1803 р. О.Саричев став контр-адміралом. З 1805 р. до 1806 р.²⁴⁷ був капітаном над Кронштадтським портом, а в 1807 р. його призначили начальником інтендантського відділення господарської експедиції.

5 травня 1810 р. О.Саричева призначили на посаду флотського начальника в Севастополі. У цей час він тримав свій прапор на кораблі “Ягудиил”. Одночасно Саричев командував ескадрою з 7 кораблів. З цією ескадрою він здійснював крейсерування біля берегів Анатолії. Пізніше О.Саричев на чолі ескадри з 8 кораблів і 3 фрегатів плавав біля берегів Варни і Трапезунда.

Ф.Веселаго у “Загальному морському списку” стверджує, що О.Саричев служив флотським начальником до 1814 р. Інші джерела свідчать, що вже з 11 грудня 1811 р. цю посаду обіймав Р.Р.Галл, який перебував на ній до 1816 р. А.І.Неделін на підставі інших джерел повідомляє, що О.А.Саричев пішов у відставку на початку 1811 р. Можливо, він ґрунтувався на свідченні В.Ф.Головачова, який у свою чергу стверджує, що О.Саричев був призначений у травні 1810 р., прибув у Севастополь 7 червня 1810 р., а вже 16 лютого 1811 р. у командуванні портом його замінив віце-адмірал Р.Галл.

9 квітня 1820 р. О.Саричеву присвоїли звання віце-адмірала. З 1821 р. до 1827 р. він був членом Адміралтейств-Колегії і сенатором. Помер у 1827 р.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. V. – СПб., 1890. – С. 29-30.
2. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 225.
3. Неделин А.И. Севастополь: Исторический очерк. – Симферополь: Крымиздат, 1954. – С. 50.

Додаток Б.4

Галл Роман (Роберт) Романович адмірал (1761 – 23 січня 1844)

За походженням англієць. Народився у Великобританії. В 13 років вступив на російську службу гардемариним. В ескадрі контр-адмірала С.К.Грейга, яка поверталася з Ліворно (Італія) після блискуче проведеної в Середземному морі першої Архіпелазької експедиції російського флоту, на кораблі “Св. Александр” Роберт Галл прибув до Росії. Протягом року в Морському кадетському корпусі він займався вивченням військово-морських наук, потім два роки плавав на кораблях Балтійського флоту у Фінській затоці та Балтійському морі. 27 травня 1779 р. отримав чин мічмана.

Наступні два роки на фрегаті “Симеон” в ескадрі контр-адмірала І.А.Борисова Роберт Галл захищав російські торговельні експедиції у Середземному морі від нападу американських, англійських та іспанських піратів, плавав з Кронштадта до Ліворно. З 1 січня 1872 р. – лейтенант. У 1783-1784 рр. брав участь у двох перегонах кораблів з Кронштадта навколо Європи.

З травня 1785 р. працював у Північно-Східній географічно-астрономічній експедиції. 7 травня 1786 р. Галлу надано чин капітан-лейтенанта. Він наглядав за будівництвом кораблів для географічно-астрономічної експедиції в Охотську.

19 вересня 1789 р. Галл отримав чин капітана 2-го рангу. Взимку 1790-1791 рр. в Нижнє-Камчатську Галл наглядав за будівництвом катера “Черный Орел”, ставши його першим командиром. На цьому судні Р.Галл плавав до островів Алеутської гряди, Св. Матвія, Св. Лаврентія, увійшов у Берінгову протоку. Зимував Р.Галл на о. Уналашка, де обміняв у полярного дослідника Г.А.Саричева корабель “Черный Орел” на корабель “Слава России”.

За дев’ять років географічно-астрономічна експедиція збирала величезний матеріал з географії Східного Сибіру, Камчатки, північно-східного узбережжя Росії і островів біля Аляски. У 1802 р. результати експедиції описані Г.А.Саричевим у праці “Путешествие флота капитана Сарычева по северо-восточной части Сибири, Ледовитому морю и Восточному океану...”, а також видані щоденники І.І.Білінгса і Р.Р.Галла.

Після повернення з експедиції Р.Галл служив на Балтійському флоті. Командував кораблями “Принц Карл” і “Пантелеймон”. 13 листопада 1797 р. отримав чин капітана 1-го рангу, в наступному році його нагороджено орденом св. Анни 3-го ступеня.

Невдовзі Росія у складі коаліції вступила у війну проти Франції. Російські та британські ескадри крейсували в Північному морі, здійснювали блокаду голландського узбережжя біля о. Тексель. Р.Галл командував кораблем “Святой Петр”. У 1800 р. він повернувся до Кронштадта, отримав нагороду – орден св. Володимира 4-го ступеня. 14 березня 1801 р. Р.Галл став капітан-командором і в наступні два роки командував кораблем “Святой Иоанн Креститель” в Кронштадті. У 1802 р. за 18 шестимісячних морських кампаній Р.Галла нагороджено орденом св. Георгія 4-го ступеня. 9 січня 1803 р. він отримав чин контр-адмірала. Цим же указом Галл був призначений командуючим 3-ю дивізією Червоного прапора на Балтійському флоті. З 27 вересня 1804 р. командував флотськими командами в Роченсальмі. 12 грудня 1807 р. Р.Галл отримав чин віце-адмірала.

У 1808 р. в зв'язку з розривом відносин з Англією разом з іншими британськими підданими, що служили в Росії, Р.Галла відсторонили від служби і відправили в Москву. В Петербург він повернувся у 1810 р. після “прийняття вічного підданства Росії”.

11 лютого 1811 р. Р.Галла призначили головним командиром Чорноморського флоту та Миколаївським і Севастопольським військовим губернатором. В цей час І.І. де Траверсе вже два роки перебував у Петербурзі на посту міністра морських сил. Його обов'язки виконував віце-адмірал М.Л.Язиков. Р.Галл не поспішав покидати столицю та їхати до далекого Миколаєва, він наносив візити членам імператорської сім'ї та іншим високопоставленим особам. Справи Чорноморського флоту його не цікавили. Але становище флоту вимагало негайного прибуття головного командира на південь. Тому, не дочекавшись приїзду Р.Галла, на посаді головного командира Чорноморського флоту та військового губернатора Миколаєва і Севастополя у листопаді 1811 р. затвердили М.Л.Язикова. Р.Галла призначили флотським начальником у Севастополі.

А.І.Неделін та інші дослідники вказують на те, що Р.Галл не був популярним на Чорноморському флоті. Він не турбувався про кораблі, офіцерів та рядових. Був грубим, не вмів спілкуватися з підлеглими. Його звинувачують навіть в некомпетентності у морській справі. В Севастополі і на флоті діяльність Р.Галла викликала незадоволення. На місці, де в Севастополі вивішувались публічні оголошення, з'явилася листівка невідомого автора під назвою “Проповідь святого духу”, в якій Галла називали казнокрадом, м'ясником, крадієм матроського пайка. Він “торгує з різниками м'ясом і за водку бере з контори жалування”, “всі переваги віддає своїй кишені”, а люди “у нього замість свиней”. Р.Галлу погрожували камінням та кулями, пограбуванням м'ясних лавок і його власного будинку. А.Неделін пише, що Р.Галла невдовзі змістили з посади за бездіяльність на флоті і в місті, та за іншими джерелами він працював аж до 1816 р. Зараз важко судити, чому зовні досвідчений морський офіцер повів себе настільки недостойно, що заслужив лише неповагу та прізвисько “свині”.

У 1816 р. Р.Галла перевели на посаду командира Ризького військового порту, на якій він працював до 1826 р. Потім три роки працював інспектором Балтійських ластових екіпажів. 21 квітня 1830 р. Р.Галл отримав чин адмірала і призначення на посаду головного командира Архангельського військового порту та військового губернатора м. Архангельська. На цій посаді отримав дві нагороди: орден св. Володимира 2-го ступеня (1832 р.) та орден Білого Орла (1835 р.).

²⁵⁰
У 1836 р. Микола I відправив 75-річного адмірала у відставку, призначивши його почесним членом Адміралтейств-Ради і нагородивши орденом св. Олександра Невського.

23 січня 1844 р., віддавши 70 років російському флоту, на 83 році життя адмірал Роберт Галл помер у Петербурзі.

На згадку про нього як дослідника північної частини Тихого океану назвали два миси: на Новій землі в Карському морі (відкритий П.К.Пахтусовим у 1833 р.) та в Берінговому морі на Чукотці (відкрито у 1849 р. М.Д.Тебеньковим).

Література та джерела

1. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 225.
2. Неделин А.И. Севастополь: Исторический очерк от основания города до начала Крымской войны 1853-1856 гг. – Симферополь: Крымиздат, 1954. – С. 50.
3. Семин Г.И. Город-герой Севастополь: Исторический очерк. – Симферополь: Крымиздат, 1958. – С. 43.
4. Російський державний архів Військово-Морського флоту, ф. 315, спр. 901, арк. 19.
5. Общий морской список. Ч. III. – СПб., 1890. – С. 341-343.

Додаток Б.5

Биченський 1-й Пилип Тимофійович адмірал (? – 3 квітня 1829)

Пилип Тимофійович Биченський почав свою морську кар'єру 9 лютого 1777 р., вступивши до Морського корпусу кадетом. Гардемарин зробив перехід з Архангельська в Кронштадт. Служив на кораблі “Св. Іаннуарій” в ескадрі віце-адмірала П.В.Чичагова, плавав від Кронштадта до Ліворно і назад. Свій перший офіцерський чин одержав 7 травня 1785 р., під час служби на Балтійському флоті. У 1788 р. на кораблі “Переможець” брав участь у Голландському бою. Після нього на транспорті “Смелый” перевозив у Кронштадт поранених і крейсерував поблизу берегів Швеції. В наступному році П.Биченський брав участь в Еландському бою і в оволодінні Березундською протокою.

У 1790 р. П.Биченський на кораблі “Победитель” брав участь у Ревельському бою. 6 липня цього ж року він одержав чин капітанлейтенанта. Надалі П.Биченський командував різними суднами: кораблем “Ретвизан”, фрегатом “Рига”. Потім ходив між Ревелем і Кронштадтом, у складі ескадри віце-адмірала Макарова був у плаванні біля берегів Англії і в Німецькому морі біля о. Текселя.

За участь у висадженні десанту на Голландський берег у 1799²⁵¹ р. П.Биченського нагородили орденом св. Анни 3-го ступеня.

У 1802 р. його призначають помічником капітана Кронштадтського порту. На цій посаді він пробув всього один рік. Знову повернувся на флот, плавав на кораблях “Св. Елена”, “Св. Петр”, “Благодать”. Одержав звання спочатку капітана 1-го рангу (1803 р.), потім капітан-командора (1808 р.). У 1809 р. його направили в Або для командування Фінською гребною флотилією. Потім ще два роки служби в Кронштадті. І, нарешті, 19 травня 1811 р. П.Биченський одержав призначення на Чорноморський флот на посаду капітана над Херсонським портом і флотського начальника.

Через декілька років його перевели в Севастополь (1816 р.) і призначили на посаду флотського начальника. 20 січня 1816 р. йому присвоїли звання контр-адмірала. У 1818 р. Севастополь відвідав імператор, якому сподобався стан справ на флоті і у місті. Биченський одержав “монарше благословення” і орден св. Анни 1-го ступеня. У 1820 р. за вірну службу Вітчизні він був нагороджений орендою на 12 років в Гродненській губернії. Биченському дісталася староство Псицевське, з якого він одержував прибуток в 1000 руб. на рік.

М.Закревський у своїх спогадах характеризує Пилипа Тимофійовича як суворого, навіть деспотичного командира, що міг молодих офіцерів посадити на гауптвахту і навіть відправити в Сухумі під нагляд.

6 грудня 1826 р. П.Биченському присвоїли звання віце-адмірала. 3 квітня 1829 р. він помер у Севастополі.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. III. – СПб., 1890. – С. 254-256.
2. Казарский А.И. Сборник документов и материалов под общей редакцией контр-адмирала С.С.Рыбака / Сост. М.В.Макареев, З.П.Богоявленская. – Севастополь: Музей Краснознаменного ЧФ, 1997. – С. 55.
3. Закревский Н. Записки врача морской службы. Севастополь, 1831 год // Морской сборник. – СПб., 1862. – № 3-4. – С. 74.
4. Головачев В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 238, 246.
5. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М.: Современные известия, 1874. – С. 20.
6. ДАМО, ф. 230, оп. 1, спр. 84, арк. 1-3 (Листування П.Т.Биченського з О.С.Грейгом про обмеження прав іноземців в м. Севастополі).
7. Державний архів Миколаївської області, ф. 230, оп. 1, спр. 31, арк. 13 (Рапорт П.Т.Биченського О.С.Грейгу про підрахунок жителів м. Севастополя).

Сальті Костянтин Дмитрович
контр-адмірал
(? – ?)

Костянтин Сальті у 1780 р. почав свою службу в корпусі чужоземних одновірців. 4 серпня 1788 р. йому присвоїли чин підпоручика армії і направили в морські батальони. З 1789 р. по 1793 р. Сальті служив на кораблях Балтійського флоту “Вячеслав”, “Князь Владимир”, “Глеб”, плавав між Кронштадтом і Архангельськом.

11 березня 1793 р. йому присвоїли чин лейтенанта і перевели на Чорноморський флот. В наступні роки К.Д.Сальті служив на фрегаті “Навархия” в ескадрі контр-адмірала Ф.Ф.Ушакова, брав участь у штурмі фортець Уериго, Занте і Санта-Мавра. Весь 1799 р. він перебував на посаді коменданта фортеці Санта-Мавра.

З 1800 р. по 1805 р. К.Д.Сальті послідовно командував кораблями “Богоявление”, “Св. Парасковья”, бригантиной “Иларион”, фрегатом “Навархия” в Чорному, Середземному і Адріатичному морях.

1 грудня 1805 р. він отримав чин капітан-лейтенанта, а в наступному році за 18 морських кампаній його нагородили орденом св. Георгія 4-го ступеня. У 1808 р. Сальті вперше отримав під своє начало загін з 8-ми суден, з цим загоном він виконував різні завдання у Венеції і Трієсті. У 1810 р. К.Сальті здав кораблі представникам французького уряду в Трієсті, а сам повернувся до Миколаєва. Після повернення його призначили командиром фрегата “Воин”. За допомогу при штурмі фортеці Суджук-Кале К.Сальті нагородили орденом св. Володимира 4-го ступеня. Досить довгий час (з 1811 р. до 1820 р.) Сальті командував фрегатом “Назарет” та кораблем “Бриен”, крейсерував в Чорному морі біля Варни. 22 лютого 1812 р. йому присвоїли чин капітана 2-го рангу, 16 квітня 1820 р. він став капітаном 1-го рангу.

З 1820 р. по 1831 р. К.Сальті жив у Севастополі. Спочатку командував 39-м флотським екіпажем, потім 2-ю Чорноморською флотською бригадою. 6 грудня 1827 р. йому присвоїли чин контр-адмірала. 2 квітня 1829 р. К.Д.Сальті призначили командиром Севастопольського порту. В “Общем морском списке” не вказано, що Сальті обіймав посаду флотського начальника. Проте про цей факт пишуть у своїх роботах дослідники А.Асланбегов та А.Полканов. 19 вересня 1831 р. К.Д.Сальті звільнився зі служби. Можливо, що його відставка була пов’язана з севастопольським повстанням 1830 р.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. V. – СПб., 1890. – С. 20-22.
2. Асланбегов А. Адмирал Алексей Самуилович Грейд // Морской сборник. – СПб., 1873. – № 3. – С. 94-95.
3. Полканов А. Севастопольское восстание 1830 г. – Симферополь: Государственное издательство Крымской АССР, 1936. – С. 111-112.
4. Картотека дореволюційного відділу музею героїчної оборони та звільнення Севастополя.

Додаток Б.7**Патаніоті Костянтин Юрійович
віце-адмірал
(? – 6 червня 1840)**

За походженням грек, почав свою кар'єру в корпусі чужоземних одновірців, куди вступив кадетом 25 червня 1778 р. З 1778 р. по 1788 р. гардемариниом старших курсів практикувався на суднах Балтійського флоту, потім був мічманом. У 1788 р. К.Патаніоті перевели на Чорноморський флот, і в цьому ж році на фрегаті “Кинбурн” він брав участь у битві з турками біля о. Фідонісі, а наприкінці року одержав чин лейтенанта. Свою службу Патаніоті продовжив на кораблі “Иосиф”. Брав участь у морських боях з турецьким флотом в Керченській протоці, Гаджибеї, Каліакрії. За хоробрість 1 січня 1791 р. одержав орден св. Володимира 4-го ступеня і черговий чин капітан-лейтенанта. У цьому ж році К.Патаніоті відбув у розпорядження командуючого армією в Молдавії генерал-аншефа Каховського. На Дунаї він займався озброєнням козацьких човнів і переведенням їх у Дніпровський лиман. У 1793 р. К.Ю.Патаніоті перебував у свиті надзвичайного і повноважного посла при Оттоманській Порті генерал-поручика Голенищева-Кутузова із секретною місією. К.Патаніоті здійснював проміри глибин Константинопольської протоки, примітку берегів і з'ясував стан турецького флоту. Виконавши свою місію, він на купецькому судні повернувся до Севастополя. За успішне виконання цього доручення Патаніоті був нагороджений орденом св. Володимира 4-го ступеня.

З 1795 р. Патаніоті командував бригантиною № 1 і плавав біля берегів Феодосії, Євпаторії, між Козловим і Тендрою. У 1798 р. займався озброєнням новопобудованих кораблів “Симон и Анна” і “Св. Михаил”. У наступному році саме К.Ю.Патаніоті було доручено відправитись в Неаполь із секретним дорученням до Ф.Ф.Ушакова. З 1801 р. він плавав на фрегаті “Крепкий” біля берегів Херсона, Очакова, Севастополя, фортеці Корфу. На тому ж фрегаті плавав від Корфу

254
в Бока-ді-Катаро, Трієст, Неаполь, брав участь у взятті фортеці Анапа, у блокаді Трапезунда. У 1807 р. за 18 морських кампаній Патаніоті нагородили орденом св. Георгія 4-го ступеня і представили до звання капітана 1-го рангу.

З 1808 р. К.Патаніоті служив у Севастополі, командував кораблями “Анапа”, “Полтава”, “12 апостолов”, “Імператор Франц”. 1 березня 1810 р. він одержав чин капітан-командора, а 30 серпня 1824 р. – контр-адмірала. З 1824 р. командував 2-ю флотською бригадою в Севастополі, з 1827 року – 1-ю флотською бригадою.

У 1829 р. К.Ю.Патаніоті призначили начальником Дунайської флотилії. У цьому ж році він брав участь у блокаді і взятті фортеці Сілістрія. 7 серпня одержав чин віце-адмірала.

З 1830 р. по 1832 р. К.Патаніоті обіймав посаду флотського начальника і тимчасового військового губернатора у Севастополі, був командуючим Чорноморським флотом.

Спогади про К.Ю.Патаніоті залишив Н.Закревський: “70-літній старець із задишкою в грудях щодня по кілька годин вправлявся у верховій їзді на кобилі, парадуючи перед батальйонами, виведеними на „Куликове поле”.

Патаніоті вважався хлібосольним і мав для цього достатньо коштів, але його хлібосольство в очах росіян було занадто офіційним. Для значних осіб, що відвідували Севастополь, він завжди давав обіди. Такі ж обіди він влаштовував в урочисті дні і на великі свята. На них були присутні чиновники й інші почесні особи, а молоді офіцери туди не допускалися.

На посаді флотського начальника і військового губернатора Севастополя К.Ю.Патаніоті одержав у 1831 р. орден св. Анни 1-го ступеня. 11 жовтня 1833 р. його призначили членом Адміралтейств-Ради. У 1834 р. імператор повелів К.Ю.Патаніоті “мати перебування в чорноморських портах”. Останньою нагородою, яку одержав Патаніоті, був орден св. Володимира 2-го ступеня. Помер 6 червня 1840 р.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. IV. – СПб., 1890. – С. 533-537.
2. Общий список флотских линейных чинов. – СПб., 1828. – С. 10.
3. Записки ученого комитета Морского Министерства. – СПб., 1842. – Ч. XVI. – С. 405-410.
4. Закревский Н. Севастополь, 1832 год // Морской сборник. – СПб., 1863. – № 3. – С. 11-32.
5. Закревский Н. Севастополь, 1831 год. Записки врача морской службы // Морской сборник. – СПб., 1862. – № 3-4. – С. 82.
6. Закревский Н. Севастополь, 1831 год // Морской сборник. – СПб., 1861. – № 10. – С. 201-202.

7. Белов М.П. Патаниоти: Энциклопедия военных и морских наук / Сост. Г.А.Леер. – СПб.: Тип. В.Безобразова, 1883. – Т. 5. – С. 576-577.
8. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М.: Современные известия, 1874. – С. 22.

Додаток Б.8

Кумані Михайло Миколайович **адмірал** **(1773-1865)**

Михайло Кумані був сином відомого на Чорноморському флоті контр-адмірала М.П.Кумані, який разом з іншими греками ступив на російську землю, щоб знайти тут своє щастя. Михайло пішов шляхом свого батька і у 1789 р. теж поступив у російський флот. Гардемарином крейсерував на фрегаті “Покров Богородиці” в Чорному морі. У 1790 р. на кораблі “Св. Йоан Богослов”, яким командував його батько, М.Кумані брав участь у битві з турецьким флотом в Керченській затоці і при Гаджибеї. У 1791 р. в чині мічмана М.Кумані брав участь в битві біля мису Каліакрія. З 1792 р. по 1805 р. М.М.Кумані плавав по Чорному морю, командував спочатку дрібними суднами, у 1795 р. став лейтенантом, у 1802 р. отримав під своє командування крейсер “Св Николай”. М.Кумані брав участь у блокаді Превези (1807 р.), захисті о. Санта Мавра від французьких військ, перевозив війська з Корфу до Анкони. Потім знов плавав на різних кораблях в Чорному морі.

З 1817 р. до 1821 р. служив у Чорноморському адміралтейському департаменті в Миколаєві, де завідував гідрографічною службою. У 1821 р. М.Кумані отримав під своє командування корабель “Максим Исповедник”, одночасно він командував 29-м флотським екіпажем у Миколаєві. У 1823 р. М.Кумані присвоїли чин капітана 1-го рангу. Цього ж року він став командиром корабля “Пимен”, на якому служив до 1828 р., брав участь у штурмі Анапи, осаді Варни. За відвагу М.Кумані нагородили золотою шаблею і присвоїли чин контр-адмірала. З 1829 р. він очолював ескадру, яка під його командуванням взяла фортецю Сизополь і заснувала там оперативну базу Чорноморського флоту. З 1830 р. М.Кумані знов ходив на різних суднах між портами Чорного моря. Одночасно він обіймав посаду флотського начальника в Севастополі. У 1835 р. М.Кумані призначили командуючим 2-ю практичною ескадрою. У 1843 р. його призначили членом загального присутствія Чорноморського інтендантства, яке знаходилось у Миколаєві. Невдовзі він отримав чин віце-адмірала.

²⁵⁶
У віці 82 років М.Кумані призначили членом Адміралтейств-Ради і присвоїли чин повного адмірала. Він поїхав з Миколаєва до Петербурга. У 1859 р. імператор подарував М.Кумані в потомствене володіння казенний будинок у Миколаєві. Наприкінці свого життя М.Кумані написав історичний нарис про Миколаїв, в якому висвітлив роки заснування й будівництва міста, змалював портрети його перших поселенців. Помер М.Кумані у 1865 р.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч IV. – СПб., 1890. – С 184-185.
2. Кумани М. Николаев // Морской сборник. – СПб., 1861. – № 9.
3. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб.: Издание Севастопольского отдела на политехнической выставке, 1872. – С. 247.
4. Крючков Ю.С. Кумани Михаил Николаевич // Николаевцы: Энциклопедический словарь. – Николаев: Возможности Киммерии, 1999. – С. 191-192.

Додаток Б.9

Столипін Микола Аркадійович **генерал-лейтенант** **(1781-1830)**

Відомостей про життя і діяльність М.А.Столипіна не так багато. Відомо, що він був вихідцем зі знаменитого російського аристократичного роду Столипіних. Мав брата Олексія Аркадійовича і племінника, великого російського поета М.Ю.Лермонтова. Якщо відносини Олексія з Лермонтовим були дружні, то у випадку Миколи їх такими не назвеш. М.А.Столипін брав участь у Вітчизняній війні 1812 р.

Багато авторів писали про поведження Столипіна під час чумного бунту в Севастополі у 1830 р. Священик Сафроній Гаврилов згадував, що губернатор намагався змусити жителів вийти в карантинні табори для окурювання. Ще пристрасті не встигли розгорітися, він уже наказав приготувати гармати для втихомирення севастопольців.

М.Закревський описує жакливий випадок. 11 березня родина матроса не хотіла залишати свій будинок і йти в табір. Після останнього попередження мати зі старшою дочкою все ж пішли в чумне відділення. Залишилися батько з маленькою дочкою. Матрос зарядив рушницю і став в оборонну позу. Столипін віддав наказ стріляти в них, а через два дні повелів відібрати всі рушниці у мешканців міста.

Як голова держадміністрації міста він не сприяв вирішенню питань, поставлених городянами під час повстання, за що і поплатився. Доведені до відчаю, повсталі витягли Столипіна з будинку і забили ціпками до смерті.

Література і джерела

1. Вяземский Павел. Письма и записки Оммер де Гелль. – М.: Худ. лит-ра, 1990. – С. 280.
2. Гаврилов Софроний. О чумном возмущении в Севастополе в 1830 г. // Русский архив. – М., 1867. – Столбец 1375-1383.
3. Закревский Н. На берегу в Севастополе, 1830 год // Морской сборник. – СПб., 1861. – № 4. – С. 302.
4. История города-героя Севастополя (1783-1917) / Под ред. д-ра ист. наук С.Ф.Найда. – К.: Изд-во АН УССР, 1960. – С. 78-80.

Додаток Б.10

Стожевський Йосип Іванович
віце-адмірал
(? – 13 листопада 1837)

Йосип Стожевський 1 травня 1786 р. вступив до Морського кадетського корпусу і зв'язав своє життя з морем і флотом. Ще гардемаринном брав участь у Еландському бою зі шведами біля о. Борнгольм, потім у Красногірській і Виборзькій битвах зі шведським флотом. Стожевський служив на Балтійському флоті з 1786 р. до 1792 р., плавав на кораблях “Святослав”, “Не тронь меня”, “Константин”.

У 1793 р. Й.Стожевський був переведений на Чорноморський флот, де його служба проходила на судах гребного флоту. 1 жовтня 1795 р. йому присвоїли чин лейтенанта. З 1798 по 1802 р. служив в ескадрі адмірала Ф.Ф.Ушакова, плавав в Адриатичному і Середземному морях, брав участь у штурмах фортець Відо, Корфу, блокаді Анкони, взятті Фано і Синегалії. В наступні роки Стожевський командував різними кораблями: “Азия”, габарою “Валеріан”, бригами “Диана” і “Алексей”, брав участь у взятті Анапи, за що був нагороджений орденом св. Володимира 4-го ступеня (1807 р.).

У 1808 р. за 18 морських кампаній Й.Стожевського нагородили орденом св. Георгія 4-го класу, а 8 січня 1809 р. присвоїли чин капітан-лейтенанта. У 1809-1811 р. Й.Стожевський продовжував службу на Чорноморському флоті, командував кораблями “Ратный” і “Ягудил”.

З 1811 р. Й.Стожевський обіймав посаду ескадр-майора при флотському начальнику в Севастополі і одночасно командував 67-м корабельним екіпажем. У 1815 р. він повернувся на кораблі: командував спочатку кораблем “Париж”, потім фрегатом “Везул” і кораблем “Максим Исповедник”.

Впродовж сімох років він був беззмінним командиром корабля “Норд-Адлер” (призначений у 1821 р.), на ньому він пройшов шлях від капітана 1-го рангу (9 серпня 1823 р.) до контр-адмірала (25 лис-

258
топада 1828 р.). На цьому кораблі він брав участь в штурмі Анапи. За хоробрість, виявлену при штурмі, Й.Стожевський був нагороджений золотою шаблею. З 1829 р. Й.Стожевський командував загonom із двох кораблів в ескадрі контр-адмірала Кумані, брав участь у взятті Сизополя, за що був нагороджений орденом св. Володимира 3-го ступеня. В наступному році його призначили командуючим 1-ю бригадою 4-ї флотської дивізії. Командуючи загonom з 3-х кораблів і 2-х бомбардирських суден в ескадрі адмірала М.П.Лазарєва, Стожевський в 1833 р. перевозив десантні війська з Одеси в Константинопольську протоку. За виконання цього завдання він був нагороджений “орендою” на 12 років по 1 тисячі руб. сріблом, а від турецького султана одержав золоту медаль, прикрашену діамантами. Наступні два роки Стожевський командував практичною ескадрою на Севастопольському рейді.

Й.Стожевського у 1835 р. призначили командиром Севастопольського порту, а 6 грудня 1836 р. присвоїли чин віце-адмірала. У 1837 р. його нагородили орденом св. Анни. У цьому ж році 13 листопада віце-адмірал Й.Стожевський раптово помер.

Література і джерела

1. Стожевский Иосиф Иванович // Общий морской список. Ч. V. – СПб., 1890. – С. 130-131.
2. М.Т.Б. Стожевский Иосиф Иванович // Энциклопедия военных и морских наук / Сост. Г.А.Леер. – СПб.: Тип. В.Безобразова, 1895. – Т. VII. – С. 300.
3. Лазарев М.П. Документы. Т. III. – М., 1961. – С. 540.
4. Головачев В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 255-256.
5. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М.: Современные известия, 1874. – С. 35.

Додаток Б.11

Авінов Олександр Павлович
адмірал
(1776-1854)

Авінов Олександр Павлович походив з потомствених дворян Рязанської губернії. У 1786 р. у віці 10 років він вступив до Морського кадетського корпусу, а у 1801 р. Авінов вже гардемарин старшого курсу. Разом з М.П.Лазарєвим та іншими кращими вихованцями корпусу Авінов був відряджений на 3 роки в Англію для практичного вивчення

морської справи в плаваннях на судах англійського флоту. Був зарохований волонтером в ескадру Нельсона і брав участь у Трафаргальській битві (1805 р.); у 1814 р. вже у чині лейтенанта бився з французами під Фліссингеном. Протягом 1819-1822 рр. Авінов перебував у кругосвітньому плаванні на шлюпі “Открытие”, під час якого зробив опис північних берегів Америки. Один з відкритих ним мисів отримав назву “Мис Авінова”. 8 жовтня 1827 р. капітан 2-го рангу О.Авінов, командуючи кораблем “Гангут”, брав участь у Наваринській битві з турецько-єгипетським флотом. Олександр Павлович відрізнявся небаченою хоробрістю. Вдало направляючи артилерійський вогонь, Авінов потопив пущений на нього турецький брандер. Вночі на “Гангут” навалився палаючий єгипетський фрегат. Авінов скомандував обрубати канати і вийти з лінії, щоб врятувати інші кораблі. Потім, прорубавши дно власного фрегата, Авінов і його команда втопили його. За цей бій Авінову присвоїли чин капітана 1-го рангу і нагородили орденом св. Володимира 3-го ступеня. Він одержав нагороди від французького, англійського і грецького королів.

З призначенням М.П.Лазарева головнокомандуючим Чорноморським флотом О.Авінов у 1834 р. почав обіймати посаду начальника штабу Чорноморського флоту. Його характеризують як діяльного і незамінного співробітника М.П.Лазарева.

У 1837 р. О.П.Авінов був призначений командиром Севастопольського порту, в цьому ж році йому присвоїли чин віце-адмірала. Працюючи в адміністративній галузі, він багато зусиль вклав у створення нового першокласного порту. Під час його служби в Севастополі почалося будівництво адміралтейства, для чого довелося зрівняти цілу гору, щоб побудувати доки. Авінов, однак, не дочекався в Севастополі закінчення цих робіт. У 1849 р. в зв'язку з хворобою він змушений був просити про призначення на посаду, на якій йому б дозволило працювати його слабке здоров'я. 3 квітня 1849 р. його призначили членом Адміралтейств-Ради, а в 1852 р. присвоїли чин адмірала. У 1854 р., незабаром після святкування 50-річчя перебування в офіцерських чинах, О.П.Авінов помер у Петербурзі.

Література і джерела

1. Авинов Александр Павлович // Военная энциклопедия / Под ред. В.Ф.Новицкого. – СПб.: Т-во И.Д.Сытина, 1911. – С. 49-50.
2. Авинов А.П. // Энциклопедия военных и морских наук / Под гл. ред. генерал-лейтенанта Г.А.Леера. – СПб.: Тип. В.Безобразова, 1883. – Т. 1. – С. 11-12.
3. Морской кадетский корпус. Краткий исторический очерк с иллюстрациями / Сост. Генерал-майор А.Кротков. – СПб.: Экспедиция заготовления гос. бумаг, 1901. – С. 112,129.
4. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 255, 256.

- 260
5. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М.: Современные известия, 1874. – С. 25.

Додаток Б.12

Хрущов Степан Петрович
адмірал
(? – 25 жовтня 1865)

Степан Хрущов 2 березня 1800 р. вступив до Морського корпусу кадетом. У 1806 р. став гардемариним, у 1809 р. – мічманом. Гардемарин Хрущов 1806 р. відправився на фрегаті “Легкий” з Кронштадта в Корфу, потім крейсував в Адріатичному морі, перейшов на Трієстський рейд і у 1810 р. після довгих мандрів повернувся до Петербурга. Хрущов продовжив свою службу на кораблі “Храбрый” в ескадрі адмірала Тета, плавав біля берегів Англії, Голландії і Франції. Він брав участь у десантах на Голландський берег, за що від англійського уряду отримав письмову подяку.

29 квітня 1813 р. Степан Хрущов одержав перший офіцерський чин – лейтенанта. У 1815-1817 рр. він командував зафрахтованим судном і перевозив порох із Кронштадта в Ревель. У 1817 р. його відрядили в Устюжну за рекрутами. Після виконання цього доручення Хрущов проводив тендер “Зефир” від Петербурга до Кронштадта. До 1821 р. служив у Петербурзі в порту, в цьому ж році з’явилась можливість здійснити кругосвітнє плавання на Камчатку разом з капітаном 1-го рангу Тулуб’євим. Подорож тривала більше трьох років. Під час цього плавання Хрущов з 1822 р. сам командував шлюпом “Аполлон”. 30 серпня 1824 р. Хрущову присвоїли чин капітан-лейтенанта. 12 грудня цього ж року за кругосвітню подорож йому достроково присвоїли чин капітана 2-го рангу, нагородили подвійним жалуванням і подвійною кампанією.

З 1826 р. Степан Хрущов командував фрегатом “Константин” в ескадрі контр-адмірала графа Гейдена, на ньому ж брав участь в Наваринській битві (1827 р.) За хоробрість, виявлену в битві, його нагородили орденами св. Анни 2-го ступеня, французьким – св. Людовика і англійським – Бані.

На кораблі “Азов” С.Хрущов брав участь у блокаді Дарданелл, з 1832 р. він вже служив на кораблі “Память Азова” і здійснював переходи з Архангельська до Кронштадта. 1 січня 1829 р. Степану Хрущову присвоїли чин капітана 1-го рангу, а 16 січня 1834 р. – контр-адмірала. Контр-адмірал С.Хрущов мав свій прапор на фрегаті “Беллона” і командував загonom з 8 фрегатів. У такому складі він супроводжував нідерландського принца від Кронштадта до Дагерорда. З 1835 р.

С.Хрущов командував кораблями “Лейпциг” і “Полтава” та крейсерував в Балтійському морі.

У 1838 р. його призначили начальником штабу Чорноморського флоту. Перебуваючи на цій посаді, він плавав між Чорноморськими портами, брав участь в десанті на східний берег Чорного моря на кораблі “Силистрия”. У 1842 р. Хрущов тимчасово виконував обов’язки головного командира Чорноморського флоту і портів. 6 грудня 1843 р. він став віце-адміралом. З 1843 р. до 1848 р. Хрущов послідовно командував фрегатами “Флора”, “Кагул”, кораблем “Дванадцять Апостолов”.

3 квітня 1849 р. Степана Хрущова призначили командиром Севастопольського порту і виконуючим обов’язки військового губернатора міста. Цю посаду він обіймав до 30 березня 1852 р., коли його призначили членом Адміралтейств-Ради. З 1854 р. Хрущов продовжив свою службу на посаді головного командира Архангельського порту і військового губернатора міста. 27 березня 1855 р. він став повним адміралом. За віддану службу Вітчизні й імператору С.Хрущова нагородили табакеркою з портретом царя. Невдовзі Хрущов серйозно захворів. 21 жовтня 1857 р. йому довелось звільнитися з посади, але він залишався членом Адміралтейств-Ради. У 1858 р. С.П.Хрущов отримав вищу нагороду Російської імперії – орден св. Олександра Невського.

Література і джерела

1. 1. Общий морской список. Ч. VIII. – СПб., 1894. – С. 410-413.
2. 2. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М., 1874. – С. 25.
3. 3. Головачов В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб.: Издание Севастопольского отдела на политехнической выставке, 1872. – С. 255-256.
4. 4. Кротков А. Морской кадетский корпус. – СПб., 1901. – С. 129.
5. 5. Скаловский Н. История Новороссийского края. Ч. II. – Одесса, 1838. – С. 432.
6. 6. Русский архив. – 1902. – № 3. – С. 442.

Додаток Б.13

Розен Федір Федорович

генерал-лейтенант

(? – ?)

Про Ф.Ф.Розена відомості практично відсутні. Лише “Новороссийский календарь” сповіщає, що він був тимчасовим військовим губернатором і комендантом Севастополя в 1840 (1839 ?) – 1842 рр.

Література і джерела

1. Новороссийский календарь на 1840 год. – Одесса, 1839. – С. 105.
2. Новороссийский календарь на 1841 год. – Одесса, 1840. – С. 211-212.
3. Новороссийский календарь на 1842 год. – Одесса, 1841. – С. 231.

Станюкович Михайло Миколайович
адмірал
(? – 29 грудня 1869)

М.М.Станюкович ще хлопчиком вирішив пов'язати своє життя з морем. 12 травня 1797 р. він вступив у Морський кадетський корпус. Гардемарином ходив на фрегатах “Венус” і “Счастливый” від Кронштадта до Карлсони і Копенгагена. У 1803 р. він був відраджений до Англії, де служив на флоті волонтером. На суднах англійського флоту крейсував у Середземному й Адріатичному морях, Атлантичному океані.

1 березня 1810 р. йому присвоїли чин лейтенанта. Незабаром він повертається до Петербурга і розпочинає свою службу на Балтійському флоті. Командував спочатку тендером “Мураха” (1811 р.), потім канонерськими човнами (1812 р.), бригом “Соболь” (1813-1815 рр.), фрегатом “Архипелаг” (1815 р.). У 1813 р. брав участь у Троекратному бою під Вексельмюнде, за що був нагороджений орденом св. Володимира 4-го ступеня з бантом.

У 1816 р. за 18 морських кампаній М.Станюкович був нагороджений орденом св. Георгія 4-го класу. З 1817 р. він служить на Чорноморському флоті, де з 1817 р. по 1826 р. командує бригом “Мингрелия” і шлюпом “Диана”. 19 травня 1818 р. йому присвоїли черговий чин капітан-лейтенанта.

М.Станюкович у 1826-1829 рр. здійснив кругосвітню подорож з Кронштадта до берегів Камчатки. В наступні роки він командував кораблями: транспортом “Двина” (1831 р.), на якому у 1835 р. зробив перехід з Архангельська до Кронштадта; кораблем “Великий князь Михайл” крейсував у Дагерорда (1836 р.); на кораблі “Екатерина ІІ” і фрегаті “Бургас” (1837 р.) крейсував біля абхазьких берегів, на цих же кораблях мав свій прапор.

У 1836 р. М.Станюкович був нагороджений орденом св. Станіслава 3-го ступеня. 1 січня 1837 р. він одержав звання контр-адмірала і був призначений командиром 2-ї бригади 4-ї флотської дивізії. Весь наступний рік М.Станюкович перевозив війська із фортеці Шапсухо до гирла р. Целіс, а потім крейсував у Керченській протоці і біля берегів Севастополя.

1 січня 1839 р. він був призначений командиром 5-ї флотської дивізії. На кораблях “Султан-Махмуд” і “Силистрия” ходив біля кавказьких берегів, де вів бойові дії проти горців. 25 травня 1839 р. він був

нагороджений орденом св. Володимира 3-го ступеня за відвагу у бойових діях проти горців при зайнятті Субагії.

З 1840 р. по 1852 р. М.Станюкович щорічно крейсирував по Чорному морю біля берегів Абхазії. Мав свій прапор на кораблях “Три ієрарха”, фрегаті “Агатопол”, “Султан-Махмуд”, “Три Святителя”, корветі “Ифигения”.

У 1840 р. одержав орден св. Станіслава 1-го ступеня, у 1845 р. – орден св. Анни 1-го ступеня, у 1850 р. – орден св. Володимира 2-го ступеня.

30 серпня 1848 р. М.Станюковича призначили начальником дивізії і присвоїли звання віце-адмірала. А 30 березня 1852 р. він був призначений командиром Севастопольського порту і виконуючим обов’язки військового губернатора в Севастополі. У цей час М.Станюкович не розстається з морем, має свій прапор на кораблі “Париж” і крейсирує біля берегів Севастополя.

У 1853 р. М.Станюковича нагородили орденом Білого Орла, а на наступний рік йому була подарована діамантова табакерка з портретом імператора. 27 березня 1855 р. М.Станюкович залишив свою посаду в Севастополі і став членом Адміралтейств-Ради, а 26 серпня 1856 р. йому присвоїли звання повного адмірала.

У 1862 р. М.Станюкович був нагороджений однією з вищих нагород Російської імперії – орденом св. Олександра Невського. Заслужив він і фінансову винагороду: оренду по 1500 руб. на рік, якою адмірал користувався з 1855 р. до самої смерті. М.Станюкович помер 29 грудня 1869 р. Ім’я цього адмірала найчастіше згадують поруч з ім’ям його сина Костянтина, який залишив морську службу ще молодим і згодом став знаменитим російським письменником. Його твори, в основному, присвячені морю і морякам.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. VIII. – СПб., 1894. – С. 245-247.
2. Морской кадетский корпус. Краткий исторический очерк с иллюстрациями / Сост. Ген.-майор А.Кротков. – СПб., 1901. – С. 129.
3. Головачев В.Ф. История Севастополя как русского порта. – СПб., 1872. – С. 256.
4. Ливанов Ф.В. Севастополь до Крымской войны и после оной. Историческое описание. Составлено и издано для путешественников. – М.: Современные известия, 1874. – С. 35.
5. Список чинам морского ведомства на 1855 г. – СПб., 1855. – С. 19.
6. Список чинам морского ведомства на 1856 г. – СПб., 1856. – С. 16.
7. Новороссийский календарь на 1855 год. – Одесса, 1854. – С. 292.
8. Русский архив. – 1902. – № 3. – С. 442.
9. Лазарев М.П. Документы. Т. II. – М., 1955. – С. 633.
10. Памятная книжка Морского ведомства на 1861 год. – СПб., 1861. – С. 174.
11. Рерберг П.Ф. Альбом „Севастопольцы”. Вып. 2. – СПб., 1904. – Л. 1-1.
12. Вильчинский В.Г. К.М.Станюкович. – М.; Л., 1963. – С. 9.
13. ДАМО, ф. 230, оп. 1, спр. 1260, арк. 7.

Нахімов Павло Степанович
адмірал
(1802 – 30 червня 1855)

Павло Степанович Нахімов народився в сім'ї Степана Михайловича і Феодосії Іванівни Нахімових у 1802 р. Батько, дворянин с. Городка Вяземського повіту Смоленської губернії, після 1812 р. був предводителем дворянства. Всі п'ятеро дітей, що вижили, а було їх в сім'ї одинадцять, виховувались в Морському кадетському корпусі. Нахімов вступив до нього 3 травня 1815 р.

У 1815-1817 рр., в період свого перебування в корпусі, він здійснював практичні плавання по Балтійському морю на бригах "Симеон и Анна" і "Феникс". 9 лютого 1818 р. Нахімова випустили з корпусу в чині мічмана. Два роки він провів в Петербурзькому порту. У 1820 р. плавав на тендері "Янус" в Балтійському морі під командуванням Ахлестишова. У 1821 р. Нахімов суходолом відправився до Архангельська, але невдовзі йому довелося повернутися до Петербурга. Його призначили на фрегат "Крейсер", який у складі загону кораблів мав доставити вантаж на Камчатку і в колонії Російсько-Американської компанії. Подорожжю керували Михайло Петрович та Андрій Петрович Лазареви. 17 серпня 1822 р. кораблі вийшли із Кронштадта. По дорозі російські моряки завітали в Копенгаген, Портсмут, Санта-Крус, Ріо-де-Жанейро, обігнули миси Горн, Доброї Надії і Австралію. 18 квітня 1823 р. через канал д'Антрекасто кораблі увійшли на Гобарт-Таунський рейд, де екіпажі відпочивали до 9 липня. Через місяць місія прибула до о. Таїті, звідки фрегат "Крейсер", на якому мандрував П.Нахімов, відправився до Новоархангельська. Там фрегат поступив у розпорядження головного управителя колоній. Взимку 1823 р. П.Нахімов на "Крейсері" відвідав Сан-Франциско, а на зворотному шляху російські кораблі зробили зупинку в Бразилії. У 1823 р. Нахімову присвоїли чин лейтенанта, а за виконання місії нагородили орденом св. Володимира 4-го ступеня. Кораблі повернулися в Кронштадт 5 серпня 1825 р., та Нахімов і не думав відпочивати. Він відправився в Архангельськ.

У 1826 р. П.Нахімов поступив на корабель "Азов" під командування М.П.Лазарева. "Азов" разом з іншими російськими кораблями

8 жовтня 1827 р. взяв участь у Наваринській битві. Вони билися проти супротивника, вп'ятеро сильнішого, і за чотири години розгромили більше шістдесяти турецьких і єгипетських суден. “Азов” потопив два великих фрегати і корвет, спалив 80-гарматний корабель і двопалубний фрегат, на якому знаходився головнокомандуючий турецьким флотом. На відзнаку за участь у Наваринській битві П.С.Нахімов отримав орден св. Гергія 4-го класу і чин капітан-лейтенанта.

У 1828 р. П.С.Нахімов на “Азові” плавав біля Архіпелага, а у 1829 р. його призначили командиром 16-гарматного корвета “Наварин”. 1830-1831 рр. Нахімов крейсерував по Балтійському морю. Цілий рік (1832 р.) він працював членом комітету, заснованого з метою запобігання поширенню холери в Петербурзі. Потім Нахімов наглядав за будівництвом фрегата “Паллада” на Охтенській верфі. У 1834 р. він вже крейсерував на цьому фрегаті в Балтійському морі.

Невдовзі його переводять на Чорноморський флот і призначають командиром корабля “Силистрия”. У 1834 р. його підвищують в капітани 2-го рангу. Нахімов усі свої зусилля спрямовував на виконання службових обов'язків, зневажаючи на своє здоров'я. Хвороба розвинулась до такої міри, що у 1838 р. йому довелося залишити службу і поїхати лікуватися в Берлін. Повернувся він на флот тільки через два роки. У 1840 р. на “Силистрию” перевозив сухопутні війська і брав участь в десанті на р. Туапсе і Псезуапє.

У 1841-1845 рр. він крейсерував в Чорному морі, допомагав російській армії у воєнних діях проти горців, за що його нагородили орденом св. Володимира 3-го ступеня. Наприкінці 1845 р. Нахімов став контр-адміралом і командиром 1-ї бригади 4-ї флотської дивізії. У 1846-1852 рр. він командував майже десятком загонами суден. Як відмічають біографи Нахімова, саме в цей період він досконало вивчив “примхливе Чорне море”. Протягом 38 років П.С.Нахімов здійснив 32 морські кампанії, побував майже на всіх морях планети, пройшов всі види морської служби від практичного крейсерства до великих битв, що вирішували долю народів. Але доля цим тільки готувала його до головних героїчних вчинків.

У вересні 1852 р. Нахімов отримав чин віце-адмірала і наказ охороняти південні кордони імперії, крейсеруючи між Кримом і Анатолією. У 1853 р. російські кораблі під командуванням Нахімова здійснили безпрецедентний десант: повну піхотну дивізію в 16000 чоловік з двома батареями і повним артилерійським парком висадили без найменших втрат в Сухум-Кале і Анакрії. За цю операцію Нахімова нагородили орденом св. Володимира 2-го ступеня. Довгі місяці кораблі Нахімова охороняли кордони імперії, відшукували турецький флот в

266.
неспокійному осінньому Чорному морі. 16 листопада ескадра Нахімова знайшла загін турецьких кораблів, розташований на Синопському рейді. Дочекавшись ескадру Новосільського, Нахімов 18 листопада 1853 р. наказав вступити в бій з турецьким флотом. До п'ятої вечора весь турецький флот було знищено: спалено 13 суден і вбито 3000 турок. В полон взяли командуючого турецькою ескадрою адмірала Осман-пашу і двох командирів турецьких фрегатів. З російської сторони загинуло 38 моряків і 236 було поранено. За синопську перемогу П.С.Нахімова нагородили орденом св. Георгія 2-го ступеня.

У 1854-1855 р. П.С.Нахімов обороняв Севастополь: спочатку очолював захисників на південній стороні, а потім очолив всю оборону і був військовим губернатором міста. 13 січня 1855 р. за заслуги під час оборони Севастополя імператор нагородив Нахімова орденом Білого Орла, а 27 березня пожалував хороброго моряка в адмірала. 28 червня на Корнілівському бастіоні П.С.Нахімов був поранений штуцерною пулею в голову, а через два дні помер. Нахімова поховали в Севастополі поряд з його товаришами і колегами М.П.Лазарєвим та В.О.Корніловим.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. VII. – СПб., 1893. – С. 587-590.
2. Материалы для истории Крымской войны и обороны Севастополя. Вып. 1. – СПб., 1871. – С. 19-33.
3. Зубов Б.Н. Развитие кораблестроения на юге России. – Калининград: Книжное изд-во, 1990. – С. 155-164.

Додаток Б.16

Новосільський Федір Михайлович адмірал (1808 – 8 листопада 1892)

Ф.М.Новосільський народився у Твері в стародавній дворянській родині. У 1818 р. слідом за старшим братом, згодом відомим мандрівником, вступив до Морського кадетського корпусу. Закінчив його з відзнакою у 1823 р. і був випущений у чині мічмана для продовження служби в екіпажі Балтійського флоту. Протягом п'яти років плавав на різних кораблях, на практиці освоюючи морську науку. У 1828 р. удостоївся звання лейтенанта, а з початком російсько-турецької війни був переведений на Чорноморський флот. Тут його призначили на 18-гарматний бриг “Меркурий”, яким командував капітан-лейтенант А.І.Казарський. У травні 1829 р. Новосільський брав

участь у героїчному бою з двома турецькими лінійними кораблями. Командуючи артилерією „Меркурия”, Федір Михайлович організував успішні дії канонірів брига, які привели до перемоги над супротивником, що мав десятикратну перевагу. За безприкладну хоробрість Новосільському присвоїли звання капітан-лейтенанта, нагородили орденом св. Володимира 4-го ступеня з бантом. По велінню Миколи I у фамільний герб відважного моряка було „внесене зображення пістолета, яким вирішено було підірвати бриг у випадку неможливості піти від ворога”. У тому ж році Федір Михайлович на фрегаті “Поспешный” крейсерував у Босфорі, потім на фрегаті “Флора” брав участь у боях під фортецями Агаполь і Інада. Будучи старшим офіцером на лінійному кораблі “Императрица Екатерина II”, у 1833 р. у складі флотилії знаходився в Константинопольській протоці “для допомоги Оттоманській Порті проти египетського паші”, за що одержав орден св. Анни 3-го ступеня і золоту турецьку медаль.

У 1834 р. Новосільський очолив екіпаж прославленого брига “Меркурий”. На ньому він брав участь у бойових діях біля східних берегів Чорного моря, придушуючи опір горців. У січні 1838 р. йому присвоїли чин капітана 2-го рангу. З 1839 р. до 1848 р. служба Новосільського була пов’язана з лінійним кораблем “Три Святителя”. Командуючи екіпажем, він швидко вивів свій корабель в число кращих у дивізії по бойовій підготовці і дисципліні. Будучи людиною високогуманною, Федір Михайлович став єдиним командиром на флоті, що скасував тілесні покарання нижніх чинів. За це він здобув популярність у всьому російському флоті і користувався глибокою повагою у підлеглих. У 1840 р. йому присвоїли чин капітана 1-го рангу, у 1849 р. – контр-адмірала. За „вислугу 25 років в офіцерських чинах” Новосільського нагородили орденом св. Георгія 2-го класу. Незабаром його призначили командиром однієї з бригад 5-ї флотської дивізії. Наступні три роки, маючи свій прапор на фрегаті “Флора”, він щорічно проводив крейсерство кораблів у Чорному морі. За успішні плавання удостоївся ордена св. Володимира 3-го ступеня, а в червні 1853 р. одержав призначення командиром 4-ї флотської дивізії. Після перенесення прапора на знайомий йому корабель “Три Святителя” Федір Михайлович у тому ж році висадив десант військ в Анакрії, після чого плавав у Чорному морі для пошуку ворожих суден.

18 листопада 1853 р., очолюючи ескадру в складі трьох 120-гарматних лінійних кораблів і фрегата, Новосільський разом з ескадрою віце-адмірала П.С.Нахімова розгромили турецький флот у Синопській битві. За свій подвиг він удостоївся звання віце-адмірала і ордена св. Георгія 3-го класу.

Під час оборони Севастополя Федір Михайлович спочатку командував загоном кораблів по захисту рейду від нападів англо-французької ескадри, а потім “був начальником 2-го відділення оборонної лінії”. Після загибелі П.С.Нахімова його призначили Севастопольським військовим губернатором. За успіхи в бойових діях Новосільського нагородили орденом св. Володимира 1-го ступеня. Кримську війну він закінчив начальником військ гарнізону міста Миколаєва. У жовтні 1855 р. його відкликали в Петербург, і незабаром він став головним командиром Кронштадтського порту і військовим губернатором Балтійської цитаделі.

Командуючи новим флотом, Новосільський брав саму активну участь у модернізації, будівництві і випробуваннях перших броненосних кораблів. Завдяки зусиллям досвідченого моряка в Кронштадті виникли сучасні військово-морські навчальні заклади, де матроси оволодівали новою технікою, устаткуванням, оснащенням. За “зразкове піклування й успіхи” імператор Олександр II нагородив Федора Михайловича табакеркою зі своїм портретом, а також землями в Самарській губернії. На прохання Новосільського в травні 1862 р. його направляють за кордон, де він знайомиться з кораблебудуванням на європейських верфях. Повернувшись на рідну землю, він представляє морському відомству детальну доповідь, у якій робить аналіз побаченого за кордоном.

У 1863 р. Федора Михайловича призначають генерал-ад’ютантом імператорського двору і присвоюють звання адмірала. Через три роки він стає членом Державної ради, його груди прикрасили хрест “За Кавказ” (1864 р.), датський орден Данеброга 1-го ступеня (1867 р.), ордени св. Олександра Невського “з діамантами” (1870 р.), св. апостола Андрія Первозванного (1873 р.). Проживши довге життя, тісно пов’язане з військовим флотом, адмірал Новосільський помер 8 листопада 1892 р. у Петербурзі.

Література і джерела

1. Кротков А. Морской кадетский корпус. – С. 129.
2. Федор Михайлович Новосільський // Морской сборник. – М.: Красная звезда, 1994. – № 5. – С. 32.
3. Казарский А.И. Сборник документов и материалов под общей редакцией контр-адмирала С.С.Рыбака / Сост. М.В.Макаревич, З.П.Богоявленская. – Севастополь: Музей Краснознаменного Черноморского флота, 1997. – С. 56.
4. Материалы для истории Крымской войны и обороны Севастополя. Вып. 3. – СПб., 1872. – С. 23-28.

Юхарін Павло Матвійович
адмірал
(1797 – 3 січня 1876)

У 1811 р. П.М.Юхарін вступив кадетом в Морський корпус. 18 лютого 1816 р. він став мічманом. Служив на бризі “Феникс”, кораблях “Мироносець”, “Принц Густав”, “Берлін” на Балтійському флоті. 22 квітня 1821 р. одержав перший офіцерський чин лейтенанта. В наступні роки на фрегатах “Тектор”, “Вестовой”, “Ольга”, кораблях “Иезекиил”, “Кульм” здійснював переходи з Архангельська в Кронштадт, крейсирував в Балтійському морі. 23 червня 1831 р. він став капітан-лейтенантом. Наступні три роки П.Юхарін командував люгером “Стрельна” у Фінській затоці.

У 1836 р. Юхаріна перевели з Балтійського флоту в Чорноморський. Тут він командував корветом “Ифигения”. У 1837-1838 рр. на ньому брав участь в абхазській експедиції. За хоробрість, виявлену під час висадки десанта на р. Шапсухо, Юхаріна було нагороджено орденом св. Володимира 4-го ступеня з бантом. Наступні два роки разом з “Ифигенией” та її командою П.Юхарін знаходився в розпорядженні грецької місії в Архіпелазі.

18 січня 1839 р. Юхаріна представили до капітана 2-го рангу, а 11 квітня 1843 р. – до капітана 1-го рангу. В ці роки він командував фрегатами “Агатопол”, “Флора”. На “Флорі” у 1848 р. під флагом віце-адмірала Літке Юхарін плавав разом з генерал-адміралом Костянтином Миколайовичем, який оцінив хоробрість і талант морського офіцера. Юхаріна нагородили орденом св. Анни 2-го ступеня та діамантовим перстнем з вензелевим зображенням великого князя.

У 1846-1851 рр. Юхарін командував кораблем “Силистрия”. 6 грудня 1851 р. його представили до контр-адмірала і призначили командиром 1-ї бригади 5-ї флотської дивізії. В наступні роки він мав свій прапор на фрегаті “Кагул”, кораблях “Три Іерарха” та “Святослав”.

Обидва брати Юхаріни, Павло Матвійович та Яків Матвійович, брали участь в Кримській війні. Яків Матвійович командував загоном кораблів, які захищали Миколаїв, і першою батареєю, влаштованою для захисту міста, з 1855 р. керував морськими батальйонами, сформованими з рекрутів запасних рот, і перев’язочними пунктами. Павло Матвійович захищав Севастополь. “Хоробрістю і витримкою... слугував прикладом під

270
час бомбардування Севастополя англо-французькими військами і флотом”. 6 грудня 1854 р. Павла Юхаріна нагородили орденом св. Анни 1-го ступеня за участь у захисті Севастополя.

Жоден з друкованих джерел не має відомостей про діяльність П.М.Юхаріна на посаді Севастопольського військового губернатора. Підтвердження цього факту існує лише в документах держархівів м. Севастополя та Миколаївської області. 24 червня 1856 р. Юхарін вступив у відправлення посад командира Севастопольського порту і військового губернатора міста. Він передавав управління Ф.Д.Бартеневу, а потім знов заступив на цю посаду.

За даними “Общего морского списка” після війни П.Юхарін був командиром 1-ї, а потім 3-ї бригади 4-ї флотської дивізії (призначений, відповідно, 27 липня 1855 р. і 1 жовтня 1855 р.), а 20 грудня 1856 р. після ліквідації бригад призначений “перебувати” при дивізіях Чорноморських флотських екіпажів. Це ж джерело повідомляє, що Павло Матвійович займався підняттям затоплених кораблів в Севастополі, за що був нагороджений діамантовим перснем. 28 грудня 1859 р. йому присвоїли чин віце-адмірала. З невідомих причин П.Юхарін у 1859 р. пішов у відставку, але 5 жовтня 1870 р. він знову поступив в Чорноморську гребну флотилію. 28 березня 1871 р. він став повним адміралом. Помер Павло Матвійович 3 січня 1876 р., похований на старому міському цвинтарі в Миколаєві.

Джерела і література

1. Общий морской список. Ч. VIII. – СПб., 1894. – С. 564-566.
2. Митковская Т.С. Юхарин Павел Матвеевич // Николаевцы: Энциклопедический словарь. – Николаев, 1999. – С. 368.
3. Фещенко Е.И. Юхарин Яков Матвеевич // Николаевцы: Энциклопедический словарь. – Николаев, 1999. – С. 368-369.
4. Левченко Л.Л. Вплив Кримської війни (1853-1856 рр.) на розвиток Миколаївсько-Севастопольського військового губернаторства // IV Миколаївська обласна краєзнавча конференція “Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження”. – Миколаїв: Атол, 2002. – С. 77.
5. Державний архів м. Севастополя, МкФ № 978 (Документи про призначення П.М.Юхаріна на посаду виконуючого обов’язки військового губернатора м. Севастополя), 979 (Листування П.М.Юхаріна і О.І.Панфілова), кадри 160-166.
6. ДАМО, ф. 230, оп. 1, спр. 2359, арк. 1-3.
7. Вице-адмирал Корнилов. Документы. – М., 1947. – С. 324.

Бартенєв Феодосій Дмитрович
контр-адмірал
(? – ?)

Морській справі Ф.Д.Бартенєв, як і інші російські моряки, навчався в Морському кадетському корпусі в Петербурзі. Гардемарином плавав в Балтійському морі. 30 грудня 1826 р. йому присвоєно чин лейтенанта. 8 жовтня 1827 р. у складі ескадри адмірала Гейдена він брав участь у Наваринській битві. За хоробрість був нагороджений орденом св. Володимира 4-го ступеня з бантом.

У 1829 р. Ф.Д.Бартенєва перевели на Чорноморський флот. Він служив в Одесі при Новоросійському генерал-губернаторі графі М.С.Воронцові. Командував зафрахтованими купецькими кораблями, перевозив провіант в Румелію, потім на кораблі “Пимен” крейсирував біля румелійських берегів і перевозив десантні війська з Румелії до чорноморських портів Болгарії. У 1831 р. на фрегаті “Архипелаг” Бартенєв ходив між Очаковом і Севастополем. З 1833 р. до 1836 р. на кораблі “Пимен” знову перевозив десантні війська і крейсирував в Чорному морі, потім командував люгером “Поти”, крейсирував біля берегів Абхазії та займав брандвахтовий пост біля Феодосії.

13 квітня 1837 р. Ф.Д.Бартенєв одержав чин капітан-лейтенанта, 7 квітня 1846 р. – капітана 2-го рангу, 3 квітня 1849 р. – капітана 1-го рангу. За цей період він командував фрегатами “Бургас” і “Мессемврия”, кораблями “Чесма” і “Храбрый”, бригом “Паламед”. Щорічно він плавав у Чорному морі і виконував різні завдання. 7 квітня 1846 р. за 18 морських кампаній Бартенєв був нагороджений орденом св. Георгія 4-го класу.

Бартенєв брав участь у Кримській війні. 11 грудня 1854 р. він виявив небувалу хоробрість під час бомбардування Севастополя французькими військами, за що був нагороджений орденом св. Володимира 3-го ступеня з мечами. 15 червня 1855 р. Бартенєву присвоїли чин контр-адмірала, в цей же день його призначили командиром 2-ї бригади 4-ї флотської дивізії. Через рік (30 липня 1856 р.) його призначили севастопольським комендантом і виконуючим обов'язки військового губернатора. 26 травня 1858 р. Бартенєв звільнився зі служби.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. VI. – СПб., 1892. – С. 372-374.

**Мессер Петро Фомич
віце-адмірал
(? – 28 лютого 1864)**

П.Ф.Мессер розпочинав свою морську кар'єру на англійському флоті і на російську службу потрапив вже мічманом у травні 1821 р. Плавав на різних суднах, виконував різні доручення, навіть їздив в Чернігівську губернію за рекрутами. 6 грудня 1827 р. Петро Мессер отримав чин капітан-лейтенанта. В наступному році як флаг-офіцер на кораблі “Император Франц” брав участь у штурмі Анапи і Варни. За хоробрість, виявлену при захопленні Варни, П.Мессера нагородили золотою шаблею. Весь 1828 р. і наступний 1829 р. він командував бригам “Пегас”, потім кораблем “Императрица Мария”. На останньому брав участь у захопленні Інади і Мідії. У 1833 р. на кораблі “Чесма” П.Мессер перевозив десантні війська у Феодосію, крейсував в Чорному морі. У 1834-1836 рр. він командував корветом “Сизополь” і одночасно сухумським загоном транспортних суден. З 28 березня 1836 р. П.Мессер – капітан 2-го рангу, з 26 березня 1839 р. – капітан 1-го рангу. У 1837-1841 рр. він командував фрегатом “Тенедос” і кораблем “Память Евстафия” і виконував доручення в абхазькому районі. П.Мессер отримав численні нагороди за хоробрість, виявлену в боротьбі з горцями, в тому числі діамантову каблучку, орден св. Анни 2-го ступеня. З 1842 р. до 1844 р. П.Мессер командував 36-м флотським екіпажем в Севастополі, з 1846 р. по 1848 р. – кораблем “Ростислав”. 6 лютого 1848 р. Мессер отримав чин контр-адмірала. 6 грудня 1849 р. його призначили командиром 3-ї і 4-ї флотських дивізій. З 1850 р. він знову командував кораблем “Ростислав” і майже весь час проводив в Чорному морі.

З 1 червня 1853 р. Мессер обіймав посаду командира дунайських портів і Дунайської флотилії. В цьому ж році він бився з турецьким флотом під Ісакчею. 15 вересня 1855 р. П.Мессер отримав чин віце-адмірала, тримав свій прапор на шхуні “Скучная” і весь час проводив на ізмаїльському рейді.

30 липня 1856 р. Мессера призначили командиром Севастопольського порту. 7 березня 1860 р. його звільнили з посади і зарахували до резерву. 28 лютого 1864 р. П.Ф.Мессер помер.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. VII. – СПб., 1893. – С. 520-521.

Вукотич Петро Маркович
віще-адмірал
(? – 1862(?))

Петро Вукотич вступив в Морський кадетський корпус 23 грудня 1810 р. У 1816 р. мічмана Вукотича направили на службу в Чорноморський флот, і він крейсував на фрегаті “Спешный” біля мінгрельських берегів. З 1817 р. до 1822 р. Вукотич служив на фрегаті “Або”, потім командував транспортом “Кит”, плавав в Чорному і Азовському морях. 22 квітня 1821 р. йому присвоїли чин лейтенанта. З 1823 р. до 1828 р. Вукотич служив на фрегаті “Евстафий”, охті “Утеха”, транспорті “Змея”, командував катером “Сокол”. На цих кораблях він крейсував в Чорному морі, конвоював транспортні флотилії від Миколаєва до Сухум-Кале. У 1828 р. Вукотич на “Соколе” зіткнувся з турецькими кораблями біля Анапи. Команди вступили в бій. Російські моряки під командуванням Вукотича розбили одне турецьке судно, а друге взяли в полон. За це П.Вукотича нагородили орденом св. Георгія 4-го класу. В цьому ж році на кораблі “Париж” в чині флаг-офіцера при адміралі О.С.Греїгі П.Вукотич плавав з флотом до Варни. 30 вересня 1828 р. П.Вукотичу присвоїли чин капітан-лейтенанта, а в наступному році йому доручили важливе завдання: їхати кур’єром з Миколаєва до Петербурга, демонструвати перед імператором моделі суден. За виконання цього завдання він отримав діамантовий перстень.

З 1829 р. до 1837 р. П.Вукотич командував фрегатами “Эривань”, “Анна”, “Энос”, бригом “Полукс”, корветом “Сизополь”. За перевезення десанта в Феодосію Вукотича нагородили орденом св. Володимира 4-го ступеня, а від турецького султана – золотою шаблею. У 1837-1838 рр. на фрегаті “Энос” він брав участь у битвах з горцями на річках Соча, Туапсе, Шапсухо. Наступні три роки Вукотич командував кораблем “Три Иерарха” в ескадрі контр-адмірала Станюковича, перевозив десантні війська з Феодосії до східних берегів, брав участь у штурмі Туапсе і Псезуапє. До 1849 р. П.Вукотич командував кораблем “Ростислав” і плавав в Чорному морі. 6 грудня 1849 р. Вукотичу надали чин контр-адмірала і в той же день його призначили капітаном над Севастопольським портом. 29 червня 1852 р. він отримав нове призначення при 4-й флотській дивізії. За хоробрість в діях флоту біля східних берегів Чорного моря 10 лютого 1854 р. його нагородили орденом св. Володимира 3-го ступеня. 29 травня того ж року П.Вукотича призначили в свиту головного командира Чорноморського флоту, а 9 червня 1855 р. перевели на аналогічну посаду до головного командира Кронштадтсь-

274
кого порту. 30 серпня 1855 р. він отримав чин віце-адмірала. Чотири роки Вукотич служив начальником Чорноморських флотських екіпажів (1856-1860 рр.). За службу на цій посаді 13 травня 1858 р. його нагородили орденом св. Станіслава 1-го ступеня. Вищенаведені дані вилучені з “Общего морского списка”. Документи держархіву Миколаївської області свідчать, що Вукотич перебував на посаді флотського начальника в Севастополі і військового губернатора приблизно в 1857-1858 рр. Доказом цього факту служить листування Вукотича та Г.І.Бутакова про особовий склад канцелярії військового губернатора в Севастополі за березень 1857 р. 25 червня 1862 р. Петро Маркович Вукотич виключений зі списків як померлий.

Література та джерела

1. Общий морской список. Ч. VI. – СПб., 1892. – С. 577-579.
2. Вице-адмирал Корнилов. Документы. – М., 1947. – С. 312.
3. Картотека дореволюційного відділу музею героїчної оборони і звільнення Севастополя.
4. ДАМО, ф. 230, оп. 1, спр. 2579, арк. 5-6 (Листування Вукотича та Г.І.Бутакова про особовий склад канцелярії військового губернатора в Севастополі за березень 1857 р.).

Додаток Б.21

Кислинський Петро Іванович адмірал (? – 1880(?))

П.І.Кислинський почав свою службу на флоті гардемарином Морського корпусу, куди він вступив 5 червня 1820 р. З 1823 р. Петро Іванович служив на Чорноморському флоті. 22 лютого 1828 р. він одержав чин лейтенанта. Потім ходив на транспорті “Утка”, бризі “Ганимед”, канонерському човні “Барсук” біля берегів Варни. П.Кислинський брав участь у морській битві під Варною, за що одержав свою першу нагороду – орден св. Анни 3-го ступеня “з бантом”. У 1829 р. він плавав на

кораблі “Пантелеймон”, брав участь у взятті Сизополя, розгромі ворожих кораблів у Фароській затоці, за що був нагороджений орденом св. Володимира 4-го ступеня “з бантом”.

У 1831-1832 рр. перейшов на фрегат “Эривань”, брав участь у взятті фортеці Геленджик, потім на бригу “Кастор” крейсерував біля абхазських берегів. Наступні два роки П.Кислинський провів на люгері

“Широкий” у Чорному і Мармуровому морях та в Архіпелазі. За хоробрість у бойових діях проти горців на річках Джуба і Пилада П.Кислинського нагородили золотою шаблею. Це була не єдина нагорода, яку П.Кислинський заслужив у боях з горцями.

Свою службу він продовжив на кораблі “Память Евстафия”. На ньому хоробрий офіцер брав участь у бою проти горців біля містечка Шапсухо. 18 січня 1839 р. П.Кислинський одержав звання капітан-лейтенанта. До 1842 р. він продовжував службу в Абхазії. У 1842 р. за 18 морських кампаній його нагородили орденом св. Георгія 4-го класу.

У 1844-1846 р. П.Кислинський командував корветом “Оливуца” в ескадрі віце-адмірала Літке, пізніше плавав з великим князем Костянтином Миколайовичем в Середземному морі. У 1846 р. Кислинський був нагороджений орденами св. Анни 2-го ступеня і неаполітанським св. Фердинанда.

У 1848 р. П.Кислинський повернувся на Чорноморський флот. Командував фрегатом “Кулевичи”, кораблем “Ягудиил”. 6 грудня 1849 р. одержав чин капітана 1-го рангу. Під час оборони Севастополя П.Кислинський був у чині капітана 1-го рангу. Він командував лінійним кораблем “Ягудиил”, а потім батареями на Пересипі. 6 грудня 1854 р. П.Кислинський нагороджений орденом св. Володимира 3-го ступеня за заслуги при обороні Севастополя. 20 липня 1855 р. він одержав звання контр-адмірала і фінансову винагороду в сумі 800 руб. у рік на 12 років. Два роки Кислинський командував 5-ю бригадою Чорноморської флотської дивізії.

Севастопольським комендантом і виконуючим обов’язки військового губернатора в Севастополі Петро Кислинський був призначений 26 травня 1858 р. Він оселився в Севастополі зі своєю дружиною А.І.Кислинською. Вона керувала благодійним театром зі шляхетних дівиць, флотських офіцерів і старих ветеранів. Вони давали вистави на імпровізованій сцені старого будинку, де раніше розташовувався севастопольський флотський начальник і військовий губернатор. На користь бідних А.І.Кислинська влаштувала лотереї дамських прикрас і різних виробів.

7 жовтня 1864 р. у Севастополі ліквідували посаду військового губернатора. Віце-адмірала П.Кислинського (це звання він одержав 1 січня 1864 р.) перевели на посаду севастопольського коменданта. На цій посаді він служив до 1873 р.

16 травня 1873 р. Севастопольські міські дума й управа за службу на користь міста і в зв’язку з 50-літнім ювілеєм нагородили П.Кислинського званням “Почесний громадянин м. Севастополя”.

276

Крім цієї воістину почесної нагороди, в цей період Кислинський був нагороджений орденами св. Станіслава 1-го ступеня “з мечами” (1862 р.), св. Анни 1-го ступеня “з мечами”(1866 р.), Білого Орла (1877 р.). 1 січня 1874 р. він одержав звання повного адмірала.

Дата смерті П.Кислинського невідома, 12 липня 1880 р. він виключений із списків чинів морського відомства як померлий.

Література і джерела

1. Общий морской список. Ч. VII. – СПб., 1893. – С. 245-247.
2. Государственный архив при Совете Министров Автономной Республики Крым, ф. 26, оп. 1, д. 25982, л. 2-3.
3. Закревский Н. Севастополь // Морской сборник. – СПб., 1863. – № 6. – С. 34.
4. Алтабаева Е. Коваленко В. Потомству в пример. – Симферополь: Таврида, 1999. – С. 190.
5. Рерберг П.Ф. Альбом “Севастопольцы”. Вып. 2. – СПб., 1904. – Л. 1-1.
6. Вильчинский В.Г. К.М.Станюкович. – М.; Л., 1963. – С. 9.